

มาตรฐานสินค้าเกษตร

มกษ. 8200-2559

THAI AGRICULTURAL STANDARD

TAS 8200-2016

การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มผึ้ง
GOOD AGRICULTURAL PRACTICES FOR
BEE FARM

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ICS 65.140 ISBN XXX-XXX-XXX-X

มาตรฐานสินค้าเกษตร

มกษ. 8200-2559

THAI AGRICULTURAL STANDARD

TAS 8200-2016

การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มผึ้ง GOOD AGRICULTURAL PRACTICES FOR BEE FARM

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

50 ถนนพหลโยธิน เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0 2561 2277 โทรสาร 0 2561 3357

www.acfs.go.th

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับประกาศและงานทั่วไป เล่ม 133 ตอนพิเศษ 106 ง

วันที่ 11 พฤษภาคม พุทธศักราช 2559

คณะกรรมการวิชาการพิจารณามาตรฐานสินค้าเกษตร
เรื่อง การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มผึ้ง

1.	อธิบดีกรมปศุสัตว์ หรือผู้ที่อธิบดีมอบหมาย
นางธนิตา หรินทรานนท์	ประธานกรรมการ
2.	ผู้แทนกรมปศุสัตว์
นายชัยโรจน์ โพธิ์เจริญ
นายพลกฤษณ์ อ้อยตา	กรรมการ
3.	ผู้แทนสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ
นางอุษา บำรุงพีช
นายชัยศิริ มหันตชัยสกุล	กรรมการ
4.	ผู้แทนกรมวิชาการเกษตร
นายวัชรินทร์ อุปนิสากร
นางสาวสุธาทิพย์ การรักษา	กรรมการ
5.	ผู้แทนกรมส่งเสริมการเกษตร
นางอัญญา ชำนาญศิลป์
นางอรสา เสนีวงศ์ ณ อยุธยา
นางสาวภัทรมาศ พานพุ่ม	กรรมการ
6.	ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข
นางมาลี จีรวงศ์ศรี
นางสาวกนกเนตร รัตนจันท
นางมณฑา โอพิทักษ์ชิววัน	กรรมการ
7.	ผู้แทนคณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
นางชามา พานแก้ว
นายอัศเลข รัตนวรรณิ	กรรมการ
8.	ผู้แทนคณะเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิชัย คงพิทักษ์	กรรมการ
9.	ผู้แทนคณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
นางสาวรวงคณา ไชยชาวงค์	กรรมการ
10.	ผู้แทนกลุ่มอุตสาหกรรมอาหาร สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
นายศิริพงศ์ แสนโกชน์	กรรมการ
11.	ผู้แทนสมาคมผู้เลี้ยงผึ้งไทย
นายประมุข แทนวาริรัตน์	กรรมการ
12.	ผู้แทนสมาคมผู้เลี้ยงผึ้งภาคเหนือแห่งประเทศไทย
นายสงวน เรืองศิริ
นายสิทธิชัย เพราพงษ์พันธุ์	กรรมการ

13. รองศาสตราจารย์สมนึก บุญเกิด
ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการผลิต	กรรมการ
14. นายอุดม จิระเศวตกุล
ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการส่งเสริมการเลี้ยงผึ้ง	กรรมการ
15. ผู้แทนสำนักกำหนดมาตรฐาน
สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ
นางสาวยุพา เหล่าจินดาพันธ์
นางสาวกาญจพรพรณ จันทระวรพงศ์	กรรมการและ
เลขานุการ

(4)

ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ประกาศมาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี สำหรับฟาร์มผึ้ง และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2546 นั้น เพื่อให้มาตรฐานมีความสอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติที่เปลี่ยนแปลงไป คณะกรรมการมาตรฐานสินค้าเกษตรจึงมีมติให้ปรับปรุงแก้ไขมาตรฐานสินค้าเกษตรฉบับเดิม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาฟาร์มผึ้งให้เป็นที่ยอมรับในประเทศและระหว่างประเทศ

มาตรฐานสินค้าเกษตรนี้ กำหนดขึ้นโดยใช้เอกสารต่อไปนี้เป็นแนวทาง

มาตรฐานสินค้าเกษตร. มกษ. 8200-2546. การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มผึ้ง. กรุงเทพฯ: สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ.

มาตรฐานการจัดการฟาร์มผึ้ง (ฉบับร่าง). 2556. เชียงใหม่. สมาคมผู้เลี้ยงผึ้งไทย.

ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
เรื่อง กำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตร :
การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มผึ้ง
ตามพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๑

โดยเป็นการสมควรปรับปรุงแก้ไขการกำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มผึ้ง ตามพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๑ ให้เหมาะสมกับสภาวะการณ์ปัจจุบัน

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕ มาตรา ๑๕ และมาตรา ๑๖ แห่งพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๑ ประกอบมติคณะกรรมการมาตรฐานสินค้าเกษตร ในการประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๕๙ เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้ออกประกาศไว้ ดังต่อไปนี้

๑. ให้ยกเลิกประกาศคณะกรรมการมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ เรื่อง การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มผึ้ง ลงวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๖

๒. กำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตร : การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มผึ้ง มาตรฐานเลขที่ มกษ. 8200-2559 ไว้เป็นมาตรฐานทั่วไป ดังมีรายละเอียดแนบท้ายประกาศนี้

ทั้งนี้ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

พลเอก

(ฉัตรชัย สาริกัลยะ)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

มาตรฐานสินค้าเกษตร

การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มผึ้ง

1. ขอบข่าย

มาตรฐานสินค้าเกษตรนี้ กำหนดเกณฑ์การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มผึ้ง ตั้งแต่องค์ประกอบฟาร์ม อาหารน้ำ การจัดการในการเลี้ยง การจัดการด้านสุขภาพ การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม และการบันทึกข้อมูล เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์จากผึ้งที่มีคุณภาพ ถูกสุขลักษณะ และปลอดภัยต่อผู้บริโภค

2. นิยาม

ความหมายของคำที่ใช้ในมาตรฐานสินค้าเกษตรนี้ มีดังต่อไปนี้

2.1 ผึ้ง (bee) หมายถึง ผึ้งรวงที่ให้น้ำผึ้ง ได้แก่ ผึ้งพันธุ์ (European honey bee; *Apis mellifera* L.) และผึ้งโพรง (Indian honey bee; *Apis cerana* F.) ที่เลี้ยงไว้ เพื่อผลิตน้ำผึ้ง ผลิตผล และการผสมเกสร

2.2 ฟาร์มผึ้ง (honey bee farm) หมายถึง สถานที่ที่มีการทำกิจกรรมการเลี้ยงผึ้ง รวบรวมพันธุ์ผึ้ง โดยมีวัตถุประสงค์ในการผลิตน้ำผึ้งและผลิตภัณฑ์อื่น ๆ จากผึ้งเพื่อการค้า

2.3 น้ำผึ้ง (honey) หมายถึง ของเหลวรสหวานซึ่งผึ้งผลิตขึ้นจากน้ำหวานของเกสรดอกไม้ หรือจากส่วนใดส่วนหนึ่งของพืชหรือน้ำต้อย (nectar) ที่ผึ้งนำมาสะสมไว้ในรวงผึ้ง ผ่านขั้นตอนทางธรรมชาติของผึ้งจนได้เป็นน้ำหวานที่มีความหอมหวาน ลักษณะเหนียวหนืด ช้น มีสีเหลืองอ่อนถึงสีน้ำตาลเข้ม

2.4 รอยัลเจลลี่ (royal jelly) หรือนมผึ้ง หมายถึง ผลิตภัณฑ์ของผึ้งที่ใช้เป็นอาหารสำหรับเลี้ยงตัวอ่อนของผึ้งที่จะเจริญเติบโตเป็นผึ้งนางพญา มีลักษณะเหมือนครีมข้นสีขาว

2.5 เกสรผึ้ง (bee pollen) หมายถึง ละอองเกสร (pollen grains) หรือเซลล์สืบพันธุ์เพศผู้ของพืชที่ผึ้งเก็บรวบรวมเป็นก้อนจากดอกไม้ เพื่อนำกลับเข้ารังไปเป็นอาหารประเภทโปรตีนสำหรับประชากรภายในรัง

2.6 ไขผึ้ง (beeswax) หมายถึง สารที่ผึ้งงานผลิตจากต่อมไขผึ้ง (wax glands) เพื่อสร้างรวงผึ้ง

2.7 กาวผึ้งหรือยางผึ้งหรือชันผึ้ง (propolis) หมายถึง ส่วนผสมที่มีลักษณะเหนียวข้นเป็นยาง (resinous) ที่ผึ้งงานรวบรวมมาจาก ตาหรือเปลือกของต้นไม้ หรือยางที่ไหลออกมาจากส่วนต่างๆ ของพืช โดยนำมาผสมกับไขผึ้งเพื่อใช้ซ่อมแซมรัง อุดรอยรั่ว ห่อหุ้มซากศัตรูที่ตายในรังที่ผึ้งไม่สามารถนำออกไปทิ้งนอกรังได้

- 2.8 ที่ตั้งรังผึ้ง (apiary) หมายถึง สถานที่ที่ตั้งรังผึ้งที่มีพืชอาหารผึ้งอยู่บริเวณรอบ ๆ
- 2.9 รังผึ้ง (bee hive, bee colony) หมายถึง ผึ้งในกล่องรังผึ้ง แต่ละกล่องประกอบด้วย ผึ้งนางพญา ผึ้งงาน ผึ้งตัวผู้ รวงตัวอ่อน และรวงอาหาร
- 2.10 กล่องรังผึ้ง (bee box) หมายถึง กล่องที่ทำด้วยไม้หรือวัสดุอื่น ใช้สำหรับบรรจุแผ่นฐานรวงผึ้งในการเลี้ยงผึ้ง
- 2.11 คอนผึ้ง (frame) หมายถึง กรอบไม้หรือวัสดุอื่นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเพื่อใส่แผ่นฐานรวงผึ้ง
- 2.12 แผ่นฐานรวงผึ้ง (comb foundation) หมายถึง แผ่นไขผึ้งบาง ๆ ฐานรูปหกเหลี่ยมของหลอดรวงผึ้งต่อกันจนเต็มแผ่น
- 2.13 ความสมดุลในรังผึ้ง หมายถึง องค์ประกอบที่เหมาะสมภายในรังผึ้ง โดยมีสัดส่วนจำนวนคอนรวงผึ้งที่เป็นไข หนอน ดักแด้ เกสร และน้ำหวาน ประมาณ 1:1:1:0.5:1 ตามลำดับ และมีผึ้งตัวเต็มวัยที่เป็นผึ้งอนุบาลและผึ้งสนาม สัดส่วนประมาณ 1:1 ปกคลุมคอนรวงผึ้งทั้งหมด
- 2.14 หลอดรวงผึ้ง (cells) หมายถึง หลอดหกเหลี่ยมด้านเท่าประกอบกันเป็นรวงผึ้ง
- 2.15 ตัวอ่อนของผึ้ง (bee brood) หมายถึง ไข หนอน และดักแด้ในรวงผึ้ง
- 2.16 อุปกรณ์แยกน้ำผึ้ง (honey extractor) หมายถึง ถังที่ใช้แยกน้ำผึ้งออกจากคอนรวงผึ้ง เช่น ถังสลัดน้ำผึ้ง
- 2.17 อาหารเสริม (food supplement) หมายถึง อาหารที่ให้แก่ผึ้งในยามขาดแคลน ที่ไม่ใช่อาหารจากธรรมชาติของผึ้ง (น้ำผึ้งและเกสรดอกไม้) ซึ่งไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้บริโภค ได้แก่ อาหารเสริมคาร์โบไฮเดรต เช่น น้ำเชื่อม น้ำตาลทราย และอาหารเสริมโปรตีน เช่น แปะก๊วยเหลือง
- 2.18 วัตถุอันตรายทางการเกษตร หมายถึง สารที่มีจุดมุ่งหมายใช้เพื่อป้องกัน ทำลาย ดึงดูด ขับไล่ หรือควบคุมศัตรูพืชและสัตว์ หรือพืชและสัตว์ที่ไม่พึงประสงค์ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ระหว่างการเพาะปลูก การเก็บรักษา การขนส่ง การจำหน่าย หรือระหว่างกระบวนการผลิตสินค้าเกษตรและอาหาร หรืออาจเป็นสารที่อาจใช้กับสัตว์เพื่อควบคุมปรสิตภายนอก (ectoparasites) และให้หมายความรวมถึง สารควบคุมการเจริญเติบโตของพืช สารทำให้ใบร่วง สารทำให้ผลร่วง สารยับยั้งการแตกยอดอ่อน และสารที่ใช้กับพืชผลก่อนหรือหลังการเก็บเกี่ยวเพื่อป้องกันการเสื่อมเสียระหว่างการเก็บรักษาและการขนส่ง แต่ไม่รวมถึงปุ๋ยสารอาหารของพืชและสัตว์ วัตถุเจือปนอาหาร วัตถุที่เติมในอาหารสัตว์ (feed additive) และยาสำหรับสัตว์

3. ข้อกำหนด

ข้อกำหนดการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มผึ้ง ให้เป็นไปตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 รายการข้อกำหนดการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มผึ้ง

รายการ	ข้อกำหนด
1. องค์ประกอบฟาร์ม	
(1) สถานที่ตั้งรังผึ้ง	<p>1.1 อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เสี่ยงต่อการปนเปื้อนจากอันตรายทางกายภาพ เคมี และชีวภาพ</p> <p>1.2 เป็นบริเวณที่มีพืชอาหารเลี้ยงผึ้ง เช่น เกสร และน้ำหวานดอกไม้ที่สมดุลกับจำนวนรังผึ้ง</p> <p>1.3 ใกล้แหล่งน้ำธรรมชาติ หรือจัดแหล่งน้ำสำหรับผึ้งอย่างเพียงพอ</p>
(2) อุปกรณ์สำหรับเลี้ยงผึ้ง	<p>1.4 มีอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น กล่องรังผึ้ง คอนผึ้ง แผ่นฐานรวงผึ้ง ขาตั้งรังผึ้ง รังผึ้ง โดยต้องตั้งให้สูงจากพื้นไม่น้อยกว่า 15 cm (หรือ 6 นิ้ว) เครื่องพ่นควัน เหล็กตั้งรัง อุปกรณ์แยกน้ำผึ้ง หมวกตาข่าย ถุงมือและชุดปฏิบัติงาน</p> <p>1.5 วัสดุและอุปกรณ์ส่วนที่สัมผัสกับผลิตภัณฑ์จากผึ้งโดยตรงต้องไม่เป็นพิษและไม่ก่อให้เกิดการปนเปื้อน</p> <p>1.6 มีสถานที่เป็นสัดส่วนตามวัตถุประสงค์ของการเลี้ยงผึ้ง เช่น พื้นที่สำหรับเก็บผลิตผล อุปกรณ์ อาหารเสริม ยาและสารเคมี</p> <p>1.7 อุปกรณ์แยกน้ำผึ้งส่วนที่สัมผัสโดยตรงกับน้ำผึ้ง ทำด้วยวัสดุที่อนุญาตให้ใช้กับอาหาร ไม่เป็นสนิม และทำความสะอาดง่าย</p> <p>1.8 กล่องรังผึ้งและอุปกรณ์ในการเลี้ยงผึ้งที่ใช้แล้ว ให้มีมาตรการในการควบคุมโรคและป้องกันการปนเปื้อนจากสารตกค้าง</p>
2. อาหารสำหรับผึ้ง	<p>2.1 มีพืชอาหารสำหรับผึ้ง ได้แก่ พืชตามธรรมชาติหรือพืชที่ปลูกเพื่อให้ น้ำหวานและเกสร ที่ผึ้งสามารถเก็บเป็นอาหารได้อย่างเหมาะสม สำหรับการเจริญเติบโตและการให้ผลผลิตในแต่ละช่วงการเลี้ยง</p> <p>2.2 กรณีขาดแคลนพืชอาหารตามธรรมชาติ ต้องให้อาหารเสริมสำหรับผึ้ง</p>
3. น้ำ	กรณีแหล่งน้ำธรรมชาติขาดแคลน ต้องจัดเตรียมน้ำสะอาดสำหรับผึ้งอย่างเพียงพอ

รายการ	ข้อกำหนด
<p>4. การจัดการในการเลี้ยงผึ้ง</p> <p>(1) การเลี้ยงผึ้ง</p> <p>- ช่วงก่อนการเก็บเกี่ยวผลผลิต</p>	<p>4.1 จัดการรังผึ้งตามวัตถุประสงค์ โดยมีการวางแผน เช่น การสำรวจและเลือกแหล่งที่ตั้งรังผึ้ง การเพิ่มประชากร การแยกขยายและเพิ่มจำนวนรังผึ้ง การควบคุมดูแลความสมดุลในรังผึ้งทุครั้งในการเพิ่มประชากรผึ้ง</p> <p>4.2 เตรียมความพร้อมของผึ้งและอุปกรณ์การเลี้ยงผึ้ง ตามวัตถุประสงค์ของการเลี้ยง</p> <p>4.3 ป้องกัน ควบคุม กำจัดโรคและศัตรูผึ้ง ห้ามใช้ยาและสารเคมีกับรังผึ้งก่อนเก็บน้ำผึ้งเป็นเวลา 8 สัปดาห์</p>
<p>- ช่วงระหว่างการเก็บเกี่ยวผลผลิต</p>	<p>น้ำผึ้ง</p> <p>4.4 ย้ายรังผึ้งไปตั้งในแหล่งพืชอาหารตามแผนงานที่กำหนดไว้ และสลัดน้ำผึ้งหัวคอน (น้ำผึ้งที่อยู่ในรวงผึ้งก่อนฤดูกาลผลิต) ออกให้หมดก่อนที่จะมีการสลัดน้ำผึ้งออกจากพืชอาหารหลักครั้งแรก</p> <p>4.5 ห้ามใช้อาหารเสริม ยา และสารเคมี</p> <p>4.6 ให้สลัดน้ำผึ้งจากคอนรวงผึ้งที่มีคุณภาพตามชนิดของพืชอาหารและสภาพภูมิอากาศ โดยการตรวจสอบการปิดหลอดน้ำผึ้ง</p> <p>4.7 กรองน้ำผึ้งและเก็บในภาชนะที่ทำจากวัสดุที่อนุญาตให้ใช้กับอาหาร</p> <p>รอยัลเจลลี่</p> <p>4.8 ในช่วงระหว่างการผลิตรอยัลเจลลี่ห้ามใช้ยาและสารเคมี</p> <p>4.9 อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรอยัลเจลลี่ ต้องสะอาด และพร้อมใช้งานได้</p> <p>4.10 รอยัลเจลลี่ที่เก็บได้ต้องผ่านการกรองสิ่งปนเปื้อน และบรรจุในภาชนะที่อนุญาตให้ใช้กับอาหารได้ สะอาด และเก็บในสภาพเย็น เช่น ถังบรรจุน้ำแข็ง ตลอดเวลาไม่เกิน 12 ชั่วโมง หลังจากนั้นเก็บไว้ในตู้แช่แข็งทันที</p> <p>เกสรผึ้ง</p> <p>4.11 เก็บเกสรผึ้งที่จะนำไปบริโภคได้ เช่น เกสรจากไมยราบ เป็นต้น</p> <p>4.12 กล่องดักเกสรผึ้งควรมีความแข็งแรง ทนทาน ไม่เป็นพิษ ง่ายต่อการทำความสะอาด ไม่มีการสะสมของสิ่งสกปรก</p>

รายการ	ข้อกำหนด
	4.13 เกสรผึ้งเพื่อการบริโภคควรลดความชื้น โดยวิธีการตากหรืออบแห้งทันทีเพื่อป้องกันเชื้อรา
- ช่วงหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิต	4.14 ป้องกัน ควบคุม กำจัดโรคและศัตรูผึ้ง โดยทำความสะอาดมาเชื้อในรังผึ้งและอุปกรณ์เลี้ยงผึ้ง
(2) คู่มือการจัดการฟาร์ม	4.15 มีคู่มือการจัดการฟาร์ม เช่น การคัดเลือกผึ้งนางพญา การขยายรัง การขนย้ายผึ้ง เป็นต้น
(3) บุคลากร	<p>4.16 ผู้ปฏิบัติงานที่ทำหน้าที่เลี้ยงผึ้งต้องได้รับการฝึกอบรม มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มผึ้ง</p> <p>4.17 ผู้ปฏิบัติงานในฟาร์มต้องได้รับการตรวจสุขภาพอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และได้รับใบรับรองแพทย์ว่าไม่เป็นโรคติดต่อร้ายแรง</p> <p>4.18 ผู้ปฏิบัติงานกับผึ้ง ต้องสวมเครื่องแต่งกายที่สะอาดและรักษาสุขลักษณะส่วนบุคคลในระดับที่เหมาะสม</p>
(4) การทำความสะอาดและบำรุงรักษา	<p>4.19 รักษาความสะอาดอุปกรณ์ที่ใช้ในการเลี้ยงผึ้ง สถานที่เลี้ยง และบริเวณโดยรอบ</p> <p>4.20 วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับผลิตน้ำผึ้งและผลิตภัณฑ์ ก่อนการใช้งานต้องสะอาดและแห้ง ปราศจากสัตว์พาหะนำโรค และมีสภาพพร้อมใช้งาน</p>
5. สุขภาพสัตว์ (1) การป้องกันและควบคุมโรค	<p>5.1 ระบุแหล่งที่มาของผึ้ง แยกเลี้ยงสำหรับผึ้งใหม่ที่นำเข้าฟาร์ม รังผึ้งใหม่ต้องคัดแยกและติดฉลากระบุ แยกรังผึ้งที่เป็นโรคออกเพื่อรักษาหรือทำลาย เพื่อควบคุมไม่ให้โรคแพร่กระจาย</p> <p>5.2 มีมาตรการควบคุมโรคและศัตรูผึ้ง กรณีที่เกิดโรคระบาดหรือสงสัยว่าเกิดโรคระบาด ต้องปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยโรคระบาดสัตว์</p> <p>5.3 ให้หลอมรวงผึ้งที่หมดสภาพการใช้ และมีวิธีจัดการเศษเหลืออย่างเหมาะสมเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรค</p>
(2) การบำบัดโรค	5.4 อยู่ภายใต้ความดูแลของสัตวแพทย์ผู้ควบคุมฟาร์ม ตามข้อกำหนดใน มกษ. 9032 มาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง ข้อปฏิบัติการควบคุมการใช้ยาสัตว์

รายการ	ข้อกำหนด
6. การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม	6.1 การจัดการขยะมูลฝอย ควรรวบรวมไว้ในภาชนะซึ่งมีฝาปิดมิดชิด และนำไปทิ้งในบริเวณที่เหมาะสม
	6.2 ในกรณีที่มีน้ำเสียจากฟาร์มฝังออกสู่แหล่งน้ำสาธารณะ ต้องมีการจัดการที่เหมาะสม
7. การบันทึกข้อมูล	7.1 ให้บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการฟาร์ม เช่น บันทึกข้อมูลสุขภาพโรคและศัตรูพืช การใช้ยา สารเคมี การจัดแบ่งโครงสร้างการดำเนินงาน การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบจำนวนแรงงาน ข้อมูลด้านสุขภาพผู้ปฏิบัติงาน ประวัติและการฝึกอบรมของผู้ปฏิบัติงานในฟาร์ม
	7.2 ให้บันทึกข้อมูลด้านการผลิต เช่น แผนการผลิต ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่เลี้ยง พืชอาหารรวมถึงการจัดการตามวัตถุประสงค์ แหล่งที่มาของผลิตผล (สถานที่ตั้งรังผึ้ง สถานที่สลัดน้ำผึ้ง) สุขภาพผึ้ง การป้องกันและควบคุมโรค และการจัดการสิ่งแวดล้อม
	7.3 เก็บรักษานบันทึกไว้ให้ตรวจสอบอย่างน้อย 3 ปี